

COLLECTIE

Heinrich Wandt, de klokkenluider van het Duitse bezettings- leger in Gent

Rik De Coninck, archivaris, Amsab-ISG

Wat deed een sociaal bewogen pacifist in het Duitse bezettingsleger? Hij noteerde de wandaden van de legerleiding, en bouwde een netwerk van gelijkgezinden uit. Na de oorlog verwerkte hij die notities in enkele boeken en haalde zich zo een hoop problemen en processen op de hals.

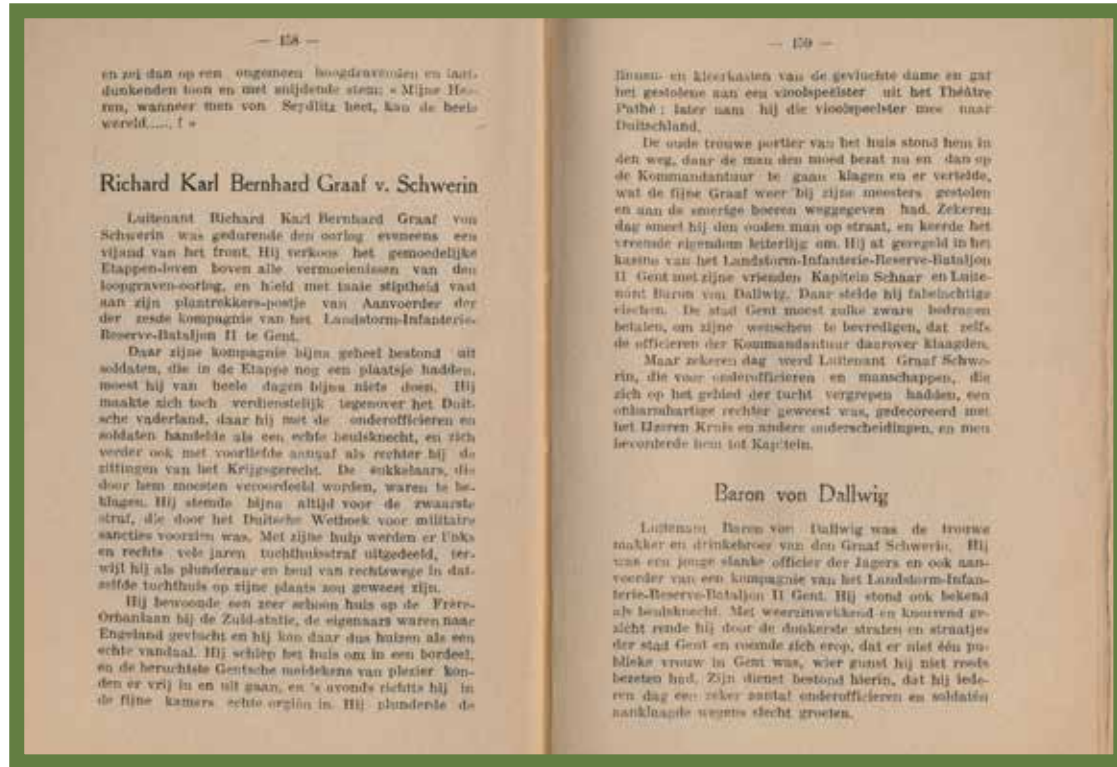
Heinrich Wandt (1890-1965) was de zoon van een boekbinder die weggetrokken was uit het militaristisch Pruisen en in het vrijere Stuttgart was gaan wonen. Hij toonde al vroeg zijn schrijverstalent als jeugdig auteur van kinderverhalen. Hij werd ook snel militant lid van de sociaaldemocratische partij. Omdat zijn moeder vroeg overleed, moest hij zijn architectenopleiding staken en gaan werken. Hij schreef voor verschillende socialistische bladen en was redactiesecretaris van *Die Gleichheit*, het blad van Clara Zetkin, de Duitse socialiste en feministe. Maar zijn zin naar avontuur haalde de bovenhand en gedurende enkele jaren doorkruiste hij West-Europa. Terug thuis werd hij in 1912 opgeroepen om zijn legerdienst te vervullen, maar de pacifist Wandt kwam in conflict met de legerlei-

◀ Heinrich Wandt in veldtenue in het Gentse Citadelpark, 1915. (Amsab-ISG, Gent)

Cover van de eerste Nederlandstalige uitgave, 1921. (Amsab-ISG, Gent)

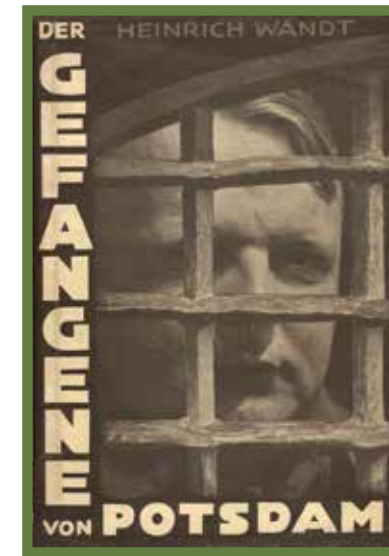
ding en pleegde in 1913 vaandelvlucht. Hij overleefde in Parijs als schrijver, maar ging zich uiteindelijk toch aanmelden bij het militair gerecht. Als straf zat Wandt gedurende negen maanden in eenzame opsluiting. Ondertussen was de oorlog uitgebroken. Wandt werd als frontsoldaat ingezet in Frankrijk en Ieper. Het water van de loopgraven bezorgde hem reuma en hij werd ongeschikt bevonden voor verdere frontdienst. Uiteindelijk werd hij secretaris van de arts in het Gentse Etappengebied. Dat was het gedeelte van het bezette land dat aan de frontlijn grensde en door militairen werd bestuurd (grosso modo Oost- en West-Vlaanderen). Vanuit Gent organiseerde Wandt een pacifistisch netwerk in het Duitse leger. Hij had ook de gelegenheid de misbruiken en het wangedrag

Pagina uit het boek *Etappenleven te Gent*. (Amsab-ISG, Gent)

van de Duitse bezetter te observeren en te noteren. Na de oorlog verwerkte hij die notities tot een tweedelig boek (*Etappenleven te Gent*) dat zowel in Duitsland als in België verscheen. De onthullingen leidden tot meer dan vijftig processen. Doorgaans kon Wandt echter aan veroordelingen ontsnappen omdat hij zijn beweringen wist te staven, maar hij haalde zich wel de haat van de nationalistische Duitse militaire kaste op de hals. Een van de aantijgingen was dat hij delen van een geheim militair rapport over Adiel Debeuckelaere openbaar had gemaakt. Debeuckelaere was een Vlaams-nationalist en oprichter van de Frontbeweging, een groep die zich aanvankelijk in hoofdzaak verzette tegen het Franstalige taalbeleid van het Belgisch

leger. Uit het rapport bleek diens bereidheid om samen te werken met de Duitse bezetter. Dit leidde tot een heksenjacht op de voortvluchtige klokkenluider. Hij werd zelfs ontvoerd uit het gedemilitariseerde Düsseldorf en naar Berlijn gebracht. In 1923 veroordeelde de rechtbank hem wegens hoogverraad tot zes jaar tuchthuis. Door internationale inspanningen kwam Wandt vrij in 1926. Hij schreef toen een vervolg op zijn succesboek, onder de titel *Der Gefangene von Potsdam*. Ook dat boek bestond uit twee delen, maar werd nooit vertaald. Zijn boeken bevatten zeer veel gegevens over Gent, en alle namen worden voluit geschreven. Wandt werkte na zijn vrijlating verder als journalist. In 1933 werd hij aangehouden,

Cover van de eerste uitgave, 1928. (Amsab-ISG, Gent)

maar een bevriende officier liet hem vrij. Wandt overleefde de naziperiode door af en toe iets te schrijven onder een schuilnaam en door veel geluk tijdens de bombardementen. Na de oorlog werd hij door de Russen aangesteld als persreferent in het West-Berlijnse Schöneberg; later werd hij door de Amerikanen ontslagen. Op zestigjarige leeftijd trouwde hij met Alice Stenger, de dochter van een uitbater van hotels en restaurants in Gent en Berlijn. Hij leefde van een kleine uitkering als nazislachtoffer, maar genoot geen pensioen. Hij overleed in 1965.

De Gentse historicus Christian De Backer raakte erg geïnteresseerd in de figuur van Heinrich Wandt. Hij kwam in contact met Wandts weduwe die hem wat documenten bezorgde, maar tot een echte archiefoverdracht is het nooit gekomen omdat De Backer geen weet had van haar dood in 1985. Ze overleed door een roofoverval, en het archief van Wandt kwam op de vlooienmarkt terecht. De Backer kon in

extremis nog een deel ervan redden, maar overleed in 2009.

In 2012 vatten fotograaf Michiel Hendryckx en Sylvia Van Peteghem, directeur van de Gentse universiteitsbibliotheek, het plan op om het boek *Etappenleven* heruit te geven. Ze namen contact op met Amsab-ISG met de vraag of er nog archief was van Wandt. Dankzij Aurèle Looman, de administrateur van de Oud-Studenten Geschiedenis van de UGent (OSGG), kwam Amsab-ISG in contact met de zus van Christian De Backer. Zij schonk het stuk archief dat haar broer had verzameld aan Amsab-ISG.

Dat archief bevat het materiaal dat De Backer wist te redden en ook de documenten die hijzelf verzamelde om een biografie van Wandt te schrijven. Het bevat vooral enkele officiële documenten, wat artikels, knipsels, boeken en een aantal foto's. En verder is er ook een klein archief van De Backer zelf met zijn artikels en toespraken. Niet veel, maar wel waardevol. Het archief bevat 29 beschrijvingen en is raadpleegbaar mits toestemming van de verantwoordelijke archivaris.

Etappenleven te Gent is heruitgegeven door uitgeverij Hannibal, met een inleiding van Michiel Hendryckx.

Prijs: € 29,50
Te koop in de boekhandel